گردش میان سازها و نواها

به افرادی که برای شرکت در یک کنسرت یا جشنواره به محلی می‌روند، با هدفشان دیدار با مشاهیر و بزرگان موسیقی است، عنوان گردشگر موسیقی می‌دهند. برخلاف تصور بسیاری در شهر تهران هم مقاصد گردشگری زیادی در زمینه موسیقی وجود دارد که نمونه‌اش همین موزه‌موسیقی و خانه‌موزه‌ها و آرامستان‌های قدیمی در گوشه و کنار شهر است. برخی از مقاصد گردشگری موسیقی را در صفحات پیش‌رو معرفی کرده‌ایم.

سازتان کوک

برخی از بناهای پایتخت یادگاری‌های تاریخ موسیقی این سرزمین را در دل خود جای داده‌اند

پریسا نوری

تماشای ســـازی که با آن تصنیف‌های ماندگار خلق شده یا دست‌نوشته به‌جا مانده از بزرگان عرصه موسیقی و قدم زدن در خانه‌ای که روزگاری بزرگان این عرصه را در خود جا داده یا حتی دیدن یک کاشی در دل مجموعه‌ای تاریخی که نمایی از موسیقی را به تصویر کشیده و... برای علاقه‌مندان این بخش بسیار دلنشین است؛ چراکه در بسیاری از فرهنگ‌ها، موسیقی بخش مهمی از شیوه زندگی مردم است و به تعبیری در جای جای زندگی آنها رخنه کرده است. از این دست آثار که با گذر زمان از آنها به یادگاری‌های تاریخی این هنر تعبیر می‌شود، در تهران هم کم نیست؛ یادبودهایی که در نقاط مختلف شهر جاخوش کرده‌اند و بازدید از آنها تجربه متفاوتی است.

نشانی: میدان بهارستان، خیابان ظهیرالاسلام
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: ظهیرالاسلام
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: بهارستان
سال تاسیس: ۱۳۵۳
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۸:۳۰ تا ۱۵:۳۰
بهای بلیت: رایگان

خانه ابوالحسن صبا

معرفی: این خانه یادآور مردی است که موسیقی اصیل ایرانی وامدار خدمات ارزنده اوست. این مرکز با وسعت ۲۳۰ مترمربع روزگاری خانه مسکونی و اجدادی استاد ابوالحسن صبا بوده که باتوجه به وصیتش به موزه تبدیل شده است.

کلاس درس استاد

معماری موزه به سبک خانه‌های قدیمی ایرانی است. در ورودی موزه، حوض فیروزه‌ای پر آبی وسط حیاط دیده می‌شـــود که جلوه خاصی به این خانه بخشیده است. با عبور از دالان سمت راســـت وارد بخش داخلی موزه می‌شـــوید. طبقه زیر همکف که به حوض خانه‌های قدیمی شباهت دارد در گذشته اتاق تدریس استاد صبا بوده و روزگاری بزرگانی چون غلامحسین بنان، علی‌اکبرشهنازی، فرامرز پایور، علی تجویدی، احمد عبادی، علی‌اصغر بهاری و... اینجا در کلاس درس استاد می‌نشستند.

وسایل شخصی وسازها

پس از تبدیل خانه به موزه، همسر و فرزندان صبا، اشیا و لوازم متعلق به استاد را جمع‌آوری و به موزه اهدا کردند. وسایل جانمایی شده در این موزه را می‌توان به ۲بخش تقسیم کرد؛ بخش اول شامل سازها، لوازم شخصی و آثار استاد ازجمله ردیف‌های موسیقی است و بخش دوم به کارهای دستی بانو صبا، همسر استاد اختصاص دارد. این آثار شامل مجموعه تندیس‌های مومی و لباس‌های محلی و سنتی مردم ایران قدیم است.

کوشک احمدشاهی

معرفی: کوشک احمدشاهی یک بنای آجری ۲طبقه به جا مانده از دوره قاجار است که به درخواست احمدشاه در طبقه بالای آن اتاق موسیقی ایجاد شده است.

نشانی: خیابان شهید باهنر(نیاوران)، ضلع شمالی میدان نیاوران، داخل مجموعه فرهنگی تاریخی نیاوران
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: باهنر
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: میدان نونیاد
سال تاسیس: ۱۳۷۹
بهای بلیت: ۵هزار تومان ورودی مجموعه نیاوران و ۴هزار تومان ورودی موزه
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۸ تا ۱۷

نمایش سازهای اهدایی

بخش موسیقی کوشک از یک سالن مرکزی و ایوان سراسری ۴طرفه تشکیل شده که از سالن مرکزی این طبقه به‌عنوان اتاق موسیقی استفاده می‌شد و در ۴طرف آن قفسه‌های چوبی و بیترین‌دار دیده می‌شود که در آنها سازهای اهدایی شرکت‌های متعدد خارجی به نمایش درآمده است.

شیرجه در قرن ۱۲

نســـل اول ارگ‌های الکترونیک که در اواخر دهه ۶۰میلادی ســـاخته شده، «اتوهارپ» که نوعی ســـاز زهی است و در آمریکا ســـاخته شده، «جنبش» ســـاز ترکی که در اواخر قرن ۱۲هجری توســـط علی زین‌العابدین اختراع شـــده و هنوز هم در ترکیه رایج است، «درامزست» ساز ساخته شده در دهه ۷۰میلادی، «راتل» ساز بومی سرخپوستان آمریکا و کانادا که در مراســـم و رقص‌های آیینی و قبیله‌ای خود از آن استفاده می‌کنند، «کورا» ساز زهی بومیان غرب آفریقا و... ازجمله آثاری است که در این مجموعه نگهداری می‌شود.

کاخ گلستان

معرفی: کاشی‌های برنقش و نگار که در و دیوار کاخ گلستان را مزین کرده‌اند، هر کدام پرده‌ای از یک نمایش هستند. در این میان تصویر موزیک‌چی‌ها در کاشی‌های این کاخ معرف تاریخ تصویری موسیقی نظامی است.

نشانی: خیابان پانزده خرداد، ضلع شمالی میدان ارگ
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: گلوبندک
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: پانزده خرداد
سال تاسیس: ۱۳۴۶
بهای بلیت: ۴۶هزار تومان
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۱۹

نقش موزیک‌چی‌های نظامی

بنا بر اســـناد تاریخی، در گذشـــته‌های دور نوازندگان در زمان جنگ ابزارهای سنگین موسیقی خود را پشت شتر می‌بســـتند و نواهای مهیج را در میدان‌های جنگ به صدا درمی‌آوردند تا باعث تقویت شـــجاعت ســـربازان شوند. مصداق این ســـند، بخشی از کاشی‌کاری‌های کاخ گلستان است که در آنها نمایی از صف موزیک‌چی‌های نظامی با سازهایی چون کوس، دهل، کرنا، شیپور و سرنا دیده می‌شود که همگی آن زمان جزو ابزار موسیقی جنگی بوده‌اند.

نوروزخوانی در گلستان

علاوه بر نقش دیوارها، چند سالی است که نام کاخ گلستان با «نوروزخوانی» این آیین کهن باستانی که علاوه بر بشارت نوروز، داستان‌های گوناگون اساطیری، حماسی، تاریخی و دینی را روایت می‌کند هم گره خورده است. این آیین در روز اول فروردین با اجرای عروسک‌هایی با تن‌پوش اقوام مختلف در محوطه این مجموعه تاریخی گردشگری اجرا می‌شود.

خانه پایور

نشانی: ولنجک، بلوار دانشجو، مؤسسه منظومه‌خرد
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: خوابگاه دختران
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: تجریش
سال تاسیس: ۱۳۹۸
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۱۸

معرفی: این خانه با محوریت دست‌نوشته‌های استاد فرامرز پایور و برای ساماندهی و نگهداری بخش بزرگی از دست‌نویس‌های موسیقی‌دان‌های ایرانی که در گوشه و کنار گنجه‌ها و کتابخانه‌های مختلف، خاک فراموشی می‌خورند، تاسیس شده است. در این مرکز تا امروز بیش از ۴ هزار برگه سند دست‌نویس استادان موسیقی ایران گردآوری شده و نگهداری می‌شود.

گنجینه اسناد موسیقی ایران

دست‌نوشـــته‌های آثار گروه‌نـــوازی فرامرز پایور، دســـت‌نویس ردیف میرزا عبدالله به خط ابوالحسن صبا، دست‌نویس دلاور سهند از احمد پژمان، دســـت‌نویس ردیف موسی معروفی به خط فرامرز پایور و... . بخشـــی از هزاران اثر ارزشمندی است که در این خانه نگهداری می‌شود.

در واقع این خانه مرکزی است برای پژوهش در اسناد موسیقی ایران و بازدیدهای عمومی نیز در آن برگزار می‌شود. زمان بازدیدها در صفحه اینســـتاگرام یا در سایت این مرکز به نشـــانی payvarfoundation.org به اطلاع علاقه‌مندان می‌رســـد. علاوه‌بـــر این امکان بازدیـــد از اســـناد و دست‌نوشـــته‌های این خانه برای علاقه‌مندان و اهالی موســـیقی با هماهنگی با گردانندگان خانه فراهم است.

ایستگاه رادیوردیف

گردانندگان خانه پایور در قالب پژوهش‌های گروهـــی کار طبقه‌بندی، مرمت و انتشـــار اسناد را برعهده دارند و تاکنون ۱۷اثر منتشر کرده‌اند. همچنین پادکســـت این خانه که «رادیوردیـــف» نـــام دارد یک‌هفته در میان در فضای مجازی منتشر می‌شود.

ردیف موسیقی ایران

سال‌ثبت: اکتبر۲۰۰۵
نوع‌ثبت: ثبت‌یونسکو

معرفی: ردیف، مجموعه‌ای از نواها و آواها(گوشه‌ها)ی سازی و آوازی موسیقی سنتی ایران است که با ترتیبی خاص در هفت دستگاه و پنج آواز، الگوپردازی شده و می‌شود.

شیوه آموزش متفاوت

ردیف موسیقی ایرانی شیوه‌ای فراگیر برای آموزش گوشه‌ها، آوازها و الگوهای موسیقی ســـنتی ایران است. در دوره‌های مختلـــف، موســـیقی‌دانان ایرانی براســـاس دانـــش و ذوق موسیقایی خود این قطعات گوشـــه‌ها را به‌عنوان گام‌های آموزش موسیقی گردآوری کرده و نظم داده‌اند.

از پایه‌گذاران تا فعالان

پایه‌گذاران ردیف دستگاهی در موسیقی ایرانی آقا علی‌اکبر فراهانی و آقاحســـینقلی و میرزاعبدالله، موســـیقی‌دانان دربار قاجار بودند. همچنین در سال ۱۹۱۱ میلادی، علینقی وزیری که زیر نظر استادان خود یعنی میرزا حسینقلی و علی‌اکبر شـــهنازی آموزش دیده بود، ردیف کلاسیک موسیقی ایرانی را نت‌نویسی کرد و «تئوری موسیقی ایرانی» تهیه شد.

موسیقی بخش‌های خراسان

سال‌ثبت: ۲۰۱۰
نوع‌ثبت: ثبت‌یونسکو

معرفی: موسیقی بخش‌های خراسان با موسیقی مقامی سبک و سیاق مختص به‌خود را دارد و در گذشته در جشن‌ها و مراسم مختلف از آن بیشتر استفاده می‌شد.

مضامین موسیقی

از دیدگاه خوانندگان و مردم خراســـان اگر کســـی صرفاً به‌عنوان خواننده یا نوازنده برای اجرا تسلط داشته باشد هنرمند بخشی محسوب نمی‌شود، بلکه برای تبدیل شدن به هنرمند واقعی موسیقی بخشی باید از همه مهارت‌های لازم برای ســـاخت دوتار، اجرای موسیقی، آوازخوانی، بداهه‌ســـرایی، قصه‌گویی و شعرســـرایی برخوردار بود.

نمادی برای دوتار

دوتار یکی از سازهای موســـیقی نواحی است. این سازهمانطور که از نامش پیداست فقط دوتار برای نواختن دارد و در باور مردم خراسان نمادی از یک زوج(زن و مرد) به شمار می‌آید. نوازنده ملودی‌ها و نواهای خاصی را می‌ســـازد. یکـــی از معروف‌ترین آوازهای موسیقی بخشی‌های خراسان «نوایی» نام دارد.

خانه‌موزه استاد امیرجاهد

معرفی: این خانه‌موزه متعلق به شاعر، تصنیف‌ساز و موسیقی‌دان بزرگ معاصری است که با منزل دامادش دکتر محمد معین و خالق فرهنگ معین ادغام و به موزه‌ای تماشایی تبدیل شده است. اینجا به‌عنوان نخستین و تخصصی‌ترین مرکز موسیقی و ادبیات شناخته می‌شود.

نشانی: خیابان پیروزی، میدان چهارصد دستگاه، انتهای خیابان نابرند بسطامی
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: دودبان
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: ابن‌سینا
سال تاسیس: ۱۳۹۵
بهای بلیت: رایگان
روزها و ساعت فعالیت: شنبه تا پنجشنبه از ساعت ۱۰ تا ۱۸

تصاویر بزرگان موسیقی

خانه استاد امیرجاهد در ضلع غربی حیاط مشترک با خانه استاد معین قرار دارد و تمام دیوارهای آن از انواع سازها، تابلوهای استادان موســـیقی و زندگی‌نامه این هنرمندان پوشیده شده است. همچنین عکس‌های بی‌شـــماری از بزرگان موسیقی و ادبیات که به موزه آمده‌اند، بـــا ظرافتی خاص روی تابلوی بـــزرگ در جای‌جای خانه در کنار هم نصب شده‌اند.

دورهمی اسطوره‌ها

اتاق‌های خانه به بخش‌های مختلفی برای تعلیم و تربیـــت هنرمندان در زمینه‌های مختلف تقسیم شده و پشت همه درهای بسته چوبی، صدای انواع سازهای موسیقی، فضا را پر کرده است. در حیاط خانه هم به مناســـبت‌های مختلف مراسم بزرگداشت هنرمندان و اســـطوره‌های ادبیات و موســـیقی با حضور علاقه‌مندان برگزار می‌شود. همچنین کارگاه تارســـازی که در بخشـــی از حیاط تعبیه شـــده، به دیدنی‌های این خانه‌موزه افزوده است.

کاخ سعدآباد

معرفی: ادوات موسیقی سراسر جهان در موزه برادران امیدوار به نمایش درآمده است؛ موزه‌ای که در بنایی ساده و زیبا درست روبه‌روی کاخ سبز مجموعه سعدآباد دایر است.

نشانی: میدان تجریش، خیابان دربند
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: میدان تجریش
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: میدان تجریش
سال تاسیس: ۱۳۸۲
بهای بلیت: ۵هزار تومان ورودی مجموعه سعدآباد و ۴هزار تومان ورودی موزه
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۱۹

رهاورد سفر جهانگردان

بخش موسیقی این مجموعه، رهاورد شگرفی از ســـفر برادران امیدوار به ۵قاره جهان است. در بخشـــی از این موزه طیف گســـترده و مجموعه متنوعی از ســـازها و وسایل موسیقی که در برداردنه سبک‌های گوناگونی از موسیقی فولکلور، بومی، سنتی و تلفیقی از سراسر جهان است، نگهداری می‌شود.

سازهای کم‌نظیر جهان

در بخش موســـیقایی موزه برادران امیدوار، آلبوم‌هایی از موسیقی آیینی ملل و ادوات موســـیقی از مناطق مختلف دنیا که نظیرش را در کمتر مجموعـــه‌ای می‌توانید پیدا کنید، انتظار شما را می‌کشند. بخشی از این ســـازها هنوز در کشورهای مختلف دنیا مرسوم هستند و بخشی دیگر به فراموشی سپرده شده‌اند. «قیچک» (امروزه بیشتر در بلوچستان و بخش‌هایی از شبه‌قاره هند رواج دارد)، «بوریم باو» از موزامبیک، «چوب باران» از آمریکای جنوبی، «موت» و «کانگارارو» از آفریقا و ده‌ها ساز دیگر از اقصی‌نقاط جهان را می‌توانید در این موزه ببینید.

خانه‌موزه بتهوون

معرفی: یکی از قدیمی‌ترین نمایشگاه‌ها و فروشگاه‌های موسیقی در ایران است و از آنجا که توسط برادران جمن‌آرا تاسیس شده، به نام آنها هم شهرت یافته است.

نشانی: خیابان میرزای شیرازی، نبش خیابان یازدهم
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: سنائی
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: جهاد
سال تاسیس: ۱۳۳۲
بهای بلیت: رایگان
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۲۱

بنای ۷۰ساله

ساختمان ۳طبقه‌ای با معماری دوران پهلوی که همیشه در حوالی‌اش صدای موزیک ملایم و دلچسب به گوش می‌رسد، قدیمی‌ترین مؤسسه موسیقی و نشر موسیقی زنده ایرانی است.

این موســـسه ۷۰ســـال پیش فعالیتش را با فروش ابزارآلات موســـیقی و نخســـتین صفحه‌های سنگی که از کشورهای هند، گرجستان و اردن وارد ایران می‌شد، آغاز کرد.

پاتوق اهالی موسیقی

دیوارهای خانه‌موزه بتهوون با اسناد و دست‌نوشته‌های بزرگان موسیقی و صفحه‌های قدیمی پوشیده شده است. در این خانه هر سال رویدادهای فرهنگی و هنری مختلفی مثل بزرگداشـــت بزرگان موســـیقی، رونمایی از آثـــار ادبی و موســـیقی و... با حضور علاقه‌مندان موسیقی برگزار می‌شود. گشـــت‌وگذار در این خانه برای افرادی به غیراز علاقه‌مندان موسیقی هم جذابیت‌های خاص خودش را دارد.

موزه فرهاد مهراد

معرفی: در یکی از اتاق‌های موزه سینما، خانه فرهاد مهراد قرار دارد؛ هنرمندی که سبک خاصی از موسیقی ایران را پایه‌گذاری کرد. این موزه در خانه ۳اتاقه به همت همسر این هنرمند دایر شده است.

نشانی: خیابان ولیعصر(عج)، نرسیده به میدان تجریش، کوچه بخشایش، مجموعه باغ فردوس
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: باغ فردوس
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: تجریش
سال تاسیس: ۱۳۹۱
بهای بلیت: ۳هزار تومان
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۱۷

یادبودهای شخصی

این خانه توسط بهروز غریب پور طراحی شده و در یکی از اتاق‌های موزه دست‌نوشته‌ها و وسایل شخصی فرهاد ازجمله ساعت مچی و تسبیح این هنرمند و همچنین شال گردن مشکی رنگ و مورد علاقه او با دقت چیده شده اســـت. این شال گردن را فرهاد همواره همراه خود داشت. در گوشه اتاق قرآن شـــخصی و عبای شکلاتی‌رنگ فرهاد و در اتاق کنار ابزارآلات موسیقی ازجمله پیانو و گیتار شخصی به همراه مجموعه‌ای از کتاب‌ها هم دیده می‌شود.

کاست‌های فرهاد اینجاست

لابه‌لای نوارکاست‌های قدیمی این خواننده که در موزه چشم‌فریبی می‌کنند، آثاری از باروک و بتهوون، خوانندگان مورد علاقه فرهاد هم پیدا می‌شـــود. خانه فرهاد یک حیاط قدیمی هم دارد که ترکیب حوض آبی و گل‌های شمعدانی و یاس‌های سفید آن، مجموعه تماشایی را مقابل چشم شما قرار می‌دهد.

مکتبخانه میرزاعبدالله

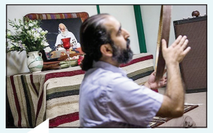

نشانی: خیابان انقلاب، ابتدای خیابان شریعتی، خیابان حقوقی، ساختمان ۱۱۰
راه‌های دسترسی: نزدیک‌ترین ایستگاه اتوبوس: پل چوبی
نزدیک‌ترین ایستگاه مترو: دروازه شمیران
سال تاسیس: ۱۳۷۲
روزها و ساعت فعالیت: هرروز از ساعت ۹ تا ۲۰

معرفی: شاید یکی از ماندگارترین خدماتی که استاد محمدرضا لطفی به فرهنگ و هنر ایران ارائه کرده، راه‌اندازی «مکتبخانه میرزاعبدالله» برای آموزش موسیقی اصیل ایرانی به شیفتگان هنر باشد. او در این مکتبخانه بخش بزرگی از انرژی و توانش را بی‌چشمداشت برای آموزش موسیقی به هنرجویان مستعد به‌کار گرفت که نتیجه آن ظهور و حضور هنرمندانی توانمند در صحنه موسیقی ایران بوده است.

یادگار استاد لطفی

در کوچه پســـکوچه‌های حوالی پیچ شمیران، ســـاختمانی قدیمی و ۳طبقه دیده می‌شـــود که تابلـــوی کاشـــی نیلی‌رنگـــی آن را از دیگر ســـاختمان‌های آن کوچه متمایز می‌کند. روی تابلو نوشته شده «مکتبخانه میرزاعبدالله»، نامی که از ورودی در ساختمان گرفته تا صندوق‌پستی و تابلوهای آویـــزان از در و دیـــوار با فونت‌های مختلف و در طـــرح و رنگ‌هـــای گوناگون نظر مراجعان را جلب می‌کند. یک ردیف پلکان شما را به طبقه سوم و جایی که کلاس‌های آموزشی برگزار می‌شود، می‌رساند. چهارگاه، سه‌گاه، شور و نوا و... اسامی‌ای است که بر در کلاس‌ها نوشته شده اســـت؛ هنرآموزها به شیوه مکتبخانه‌های قدیمی دور تا دور کلاس به پشـــتی تکیه‌زده و وسط اتاق با گلیم‌های زیبا مفروش شده است. تصاویری از اســـتادان عرصه موسیقی ازجمله لطفی، درویش‌خان، میرزاعبـــدالله و جمعی از سرشناسان موسیقی دیوارهای کلاس‌ها را مزین کرده است. در این مکتبخانه ردیف میرزاعبدالله و شیوه آموزش شفاهی او، سرلوحه کار مکتبخانه شده اســـت. در مکتبخانه میرزاعبدالله نه‌فقط برای هنرآموزان که بـــه روی همه علاقه‌مندان به موسیقی باز است. اینجا فقط یک آموزشگاه نیست، بلکه پاتوق اهالی موسیقی است که دورهم جمع می‌شوند و دیدار تازه می‌کنند.

تولد آلبوم‌های موسیقی

مکتبخانه میرزاعبدالله جایی است که هنرجویان بسیاری را به‌خود دیده و نقش بزرگی در پرورش هنرمندان مختلف داشته است. لطفی با روحیه خســـتگی‌ناپذیر به پرورش نسل تأثیرگذاری از نوازندگان، خوانندگان و آهنگسازانی پرداخته که بسیار تلاش کرده‌اند و آلبوم‌های درخورتوجهی با همکاری هنرجویانش ماننـــد آلبوم «وطنم ایران»، «ای عاشقان» و «ســـایه جان» منتشر کرده اســـت. این روزها که جای اســـتاد لطفی در عرصه موسیقی کشورمان خالـــی اســـت، در مکتبخانه میرزاعبدالله، جایگاهی برای زنده نگه‌داشتن نام و یاد استاد برپا شده است.